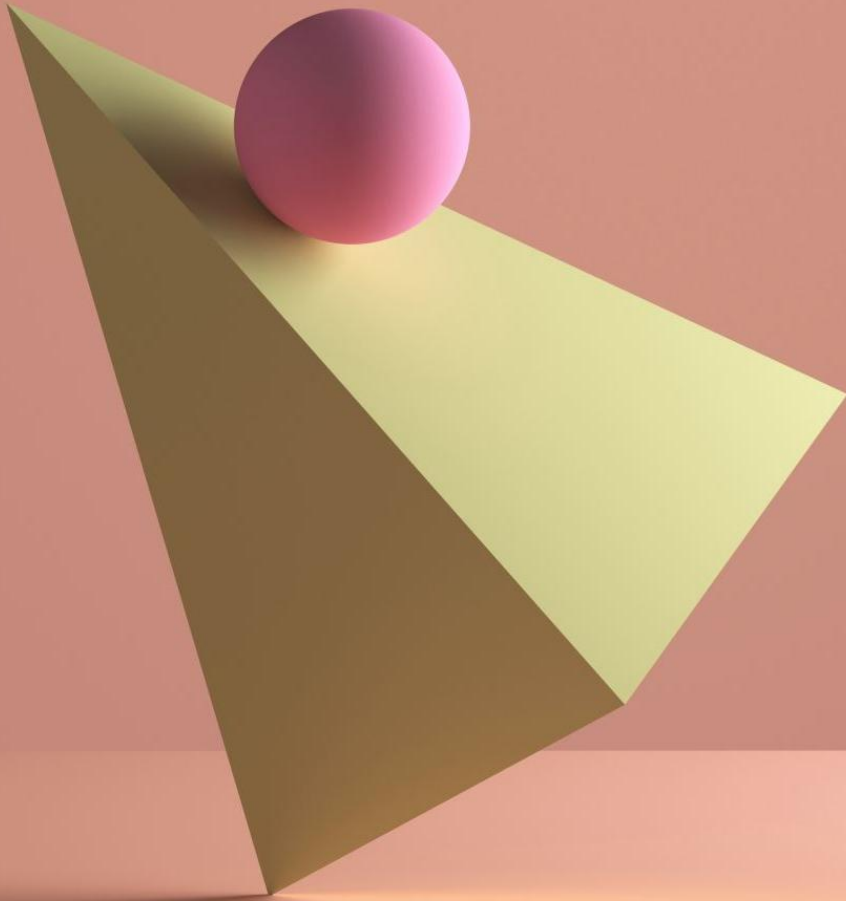

ЧОТИРИ РЕВОЛЮЦІЇ – ОДИН ВЕКТОР

**Європейські орієнтири України
крізь призму трьох десятиліть**

Автор - Любомир Скочиляс
Доцент кафедри політології
ЛНУ імені Івана Франка,
заступник директора
Центру політичних
досліджень

Актуальність теми

2024 рік — рік трьох символічних річниць:

30 років Будапештському
меморандуму

20 років з часу
Помаранчевої революції

10 років Революції
Гідності

Витоки європейського вектора — Революція на
граніті (1990)

Ідеали свободи, гідності та громадянської
відповідальності

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ (1994)

1. Відмова України від ядерної зброї
2. Гарантії суверенітету від провідних ядерних держав

Наслідок: меморандум не виконав функцію захисту
→ розчарування в міжнародних безпекових механізмах

РЕВОЛЮЦІЇ ЯК ЕТАПИ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ

- **2004 — Помаранчева революція**
→ Протест проти фальсифікацій,
вимога чесних виборів
- **2013–2014 — Революція Гідності**
→ Відмова від проросійського
курсу, курс на ЄС
- **2022+ — Війна як каталізатор
інтеграції**
→ Глибока трансформація
суспільства і державності

ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ (2025)

Повернення **Дональда Трампа** до Білого дому

Дипломатичний тиск на Україну з боку США

Погроза примусу до компромісів на умовах РФ

Загроза євроінтеграційному курсу

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР — ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ ПИТАННЯ

Це не лише
геополітична
стратегія, а
питання
ідентичності та
самозбереження

Чому вибір
залишався
незавершеним?

- Помилки еліт
- Неспроможність інституцій
- Зовнішнє втручання та гібридна війна

ЦІЛІ ДОПОВІДІ

- Проаналізувати причини незавершеності європейського курсу
- Визначити вузлові помилки та упущення
- Показати, чому сьогодні цей вибір безальтернативний
→ особливо в умовах нових геополітичних ризиків

ДО ПОДАЛЬШОГО АНАЛІЗУ

Розглянемо детальніше:

Революція на граніті

Помаранчева революція

Революція Гідності

Війна та новий контекст євроінтеграції

РЕВОЛЮЦІЯ НА ГРАНІТІ: ПЕРШИЙ ЦІННІСНИЙ ПРОРИВ ДО ЄВРОПИ

Коли і де:

- 2–17 жовтня 1990 року, Київ, площа Жовтневої революції (нині — Майдан Незалежності)

Хто:

- Студенти зі Львова, Києва, Дніпра
- Акція розпочалась як голодування кількох десятків студентів

Проти чого:

- Збереження радянської системи
- Політичного підпорядкування Москві

ГОЛОВНІ ВИМОГИ СТУДЕНТІВ

Результат:

✓ 17 жовтня 1990 року уряд Масола пішов у відставку
→ **Мирний протест переміг авторитарну владу**

Відставка голови Ради Міністрів
УРСР Віталія Масола

Відмова від підписання нового
союзного договору з СРСР

Націоналізація майна Компартії та
комсомолу

Проходження військової служби
лише в межах України

Проведення нових вільних виборів
до Верховної Ради

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ТА ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Вимоги студентів — **європейські за суттю:**

- Свобода, гідність, політична відповідальність
- Повага до прав людини і національного суверенітету

Надихалися прикладами:

- **«Оксамитова революція» (Чехословаччина)**
- Антикомуністичні виступи в Польщі

ЗНАЧЕННЯ

Ідеологічний пролог до незалежності (1991)

Модель ненасильницького спротиву, до якої Україна поверталася у 2004 та 2013–2014 роках

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ — КОМПРОМІС ЧИ ПРОРАХУНОК?

Україна — третя у світі за ядерним арсеналом після розпаду СРСР

1994, Будапешт: згода на повне роззброєння

1. Приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ)
2. Гарантії США, Великої Британії, Росії:
 - Суверенітет
 - Територіальна цілісність
 - Невтручання у внутрішні справи

→ Очікування: безпека + інтеграція з Заходом

→ Реальність: дипломатична наївність

ПРОБЛЕМИ І НАСЛІДКИ БУДАПЕШТА

Меморнадум не мав юридичної сили
→ політична декларація без механізмів примусу

Порушення з боку Росії:

- Анексія Криму (2014)
- Війна на Донбасі

Реакція Заходу — обмежена
→ відсутність військової підтримки на
ранньому етапі

▼ Урок: «паперові» гарантії ≠ реальна безпека

▲ Висновок: лише власна оборона + інституційні альянси

БУДАПЕШТ ЯК ТОЧКА НЕПОВЕРНЕННЯ

Символ втраченого геополітичного шансу

Перехід від наївності до усвідомлення безальтернативності НАТО

Розвиток:

- Власного оборонного потенціалу
- Розрив з концептом «нейтральності»
- Переосмислення РФ як системної загрози

Після 2022: безпека =

- ✓ Обороздатність
- ✓ Членство в НАТО
- ✓ Формалізовані зобов'язання з боку Заходу

ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ — ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕМОКРАТІЮ (СВОБОДУ)

Листопад–грудень 2004 року

Протест проти масових фальсифікацій
президентських виборів

Сенс протесту:

- Чесний підрахунок голосів
- Ціннісна опозиція авторитаризму (епоха Кучми)

Європейський контекст:

- Риторика демократії, прозорості, свободи
- **Цивілізаційна орієнтація на Захід**

Продовження ціннісної лінії Революції на
граніті

ФОРМАЛЬНІ ПРИЧИНИ РЕВОЛЮЦІЇ

24 листопада ЦВК оголосив результати виборів: Віктор Ющенко — 46,61 %; Віктор Янукович — 49,46 %.

Значна частина народу України, уряди Канади, США та багатьох країн Європи не визнали ці результати. Натомість керівництво Росії заявило про своє визнання таких результатів.

Національний екзит-пол (Проводився консорціумом: КМІС, Центр Разумкова, Фонд «Демократичні ініціативи» методом анонімного анкетування): Віктор Ющенко набрав 54 % голосів, Віктор Янукович набрав 43 % голосів.

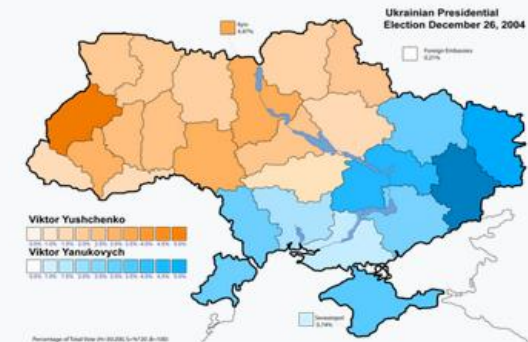
Повторний тур 26 грудня 2004 року

Вибори Президента України 2004

з 31 жовтня до 26 грудня 2004

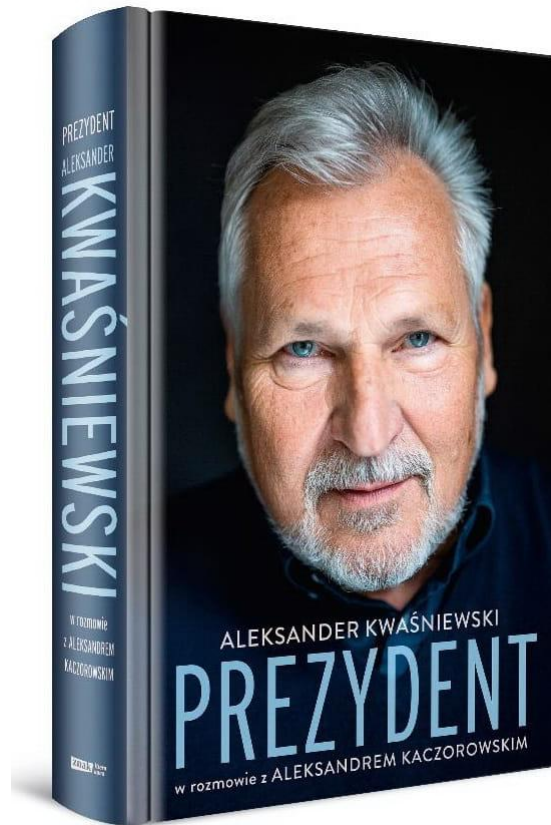
Кандидат	Віктор Ющенко	Віктор Янукович
Партія	Безпартійний	Партія регіонів
Голосів виборців	15 115 712	12 848 528
Відсоток	51,99 %	44,20 %

РОЛЬ КВАСНЄВСЬКОГО

У результаті низки консультацій, посередниками яких були Хав'єр Солана і Олександр Каваснєвський вдалося досягти домовленості про повторний 2-й тур

Демонстрації вже тривали, коли о третій годині ночі подзвонив телефон. У цей час мені дзвонили лише декілька разів.

Мене з'єднали з Кучмою. І чую, що чоловік, який зазвичай був втіленням спокою, тремтить, навколо нього чути голоси (а значить, він не сам), каже: "Допоможи, у мене тут жахлива ситуація, я не хочу кровопролиття".

Я уявив собі, що президент України сидить з групою яструбів, напевно, з головою його адміністрації Медведчуком, і вони хочуть, щоб він вивів на Майдан армію й силовиків, з очевидними наслідками.

Тому я кажу: "Слухай, зараз ніч, а вранці я зберу своїх людей і ми прилетимо".

Я зібрав радників і сказав, що треба їхати, але відразу мені спало на думку, що я не можу їхати сам. Я хотів, щоб підтримка була не тільки польською.

Росіяни розуміють це по-своєму. За їхніми словами, нащадки громадян колишньої Речі Посполитої хочуть, щоб Україна належала їм, як росіяни хочуть, щоб вона належала їм.

Я телефоную Хав'єру Солані (на той момент – верховний представник ЄС із закордонних справ), він погоджується. Адамкус (президент Литви Валдас Адамкус), старший чоловік із добрим політичним чуттям, також погодився.

Ми зустрілися в Києві. Центр міста вже був захоплений Майданом, жодна державна будівля не працювала. Кучма працював поруч з місцем де жив, на дачі під Києвом у Конча-Заспі... Я почав переконувати Кучму, що єдиний вихід – це організувати щось на кшталт круглого столу.

ГРОМАДЯНСЬКИЙ ПРОРИВ З ПОВЕРХНЕВИМ ПОЛІТИЧНИМ РЕЗУЛЬТАТОМ

На відміну від роззброєння 1994 року — ініціатива знизу

Громадянське суспільство почало формувати політику від найвищих щаблів

На відміну від Революції на граніті – значно масштабніша акція (не лише нечисельні групи студентів, а великі прошарки суспільства)

Політичні вимоги стали значно фундаментальнішими і категоричнішими. Не лише зміна однієї особи, але вимога відміни результатів з метою об'єктивної зміни владної групи

НАСЛІДКИ І ЇХ ПРИЧИНИ

Проблема:

- Брак політичної волі еліт
- Відсутність ефективних лідерських якостей у Віктора Ющенка
- Недостатня залученість заходу в українські трансформаційні процеси

Позитивні наслідки:

- Демократична зміна влади
- Утвердження принципу народовладдя
- Посилення громадянського суспільства

Негативні наслідки:

- Внутрішні конфлікти, популізм
 - Часткове розчарування у політиці і владі
 - Посилення позицій антиєвропейських і проросійських векторів
-

**СИМВОЛ
НЕРЕАЛІЗОВАНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ**

Втрачене "вікно можливостей" (2005–2010)
→ євроінтеграція не була інституційно закріплена

Негативний результат:

Виснаження європейського курсу

Відмова Януковича підписати Угоду про
асоціацію (2013)
→ реванш авторитаризму

Помаранчева революція = маніфест демократичного
вибору, але без реалізації в європейському векторі
Приклад того, як ідея деградувала на етапі її реалізації

ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

✓ Суспільна мобілізація

- Встановлення традиції масового мирного спротиву
- Підвищення громадянської самосвідомості

✓ Пробудження політичної культури

- Розширення участі громадян у виборчому процесі
- Поява нових громадських ініціатив та медіа

✓ Міжнародний резонанс

- Підвищення інтересу Заходу до України
- Формування образу України як демократичної держави

✓ Делегітимація фальсифікацій

- Визнання важливості чесних виборів як суспільного стандарту
- Роль Верховного Суду у розв'язанні політичної кризи

Помаранчева революція заклала ціннісну і процедурну основу для подій 2013–2014 років

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ (ЄВРОМАЙДАН) — ПЕРЕЛОМНИЙ МОМЕНТ

Причина протесту: Відмова уряду Азарова та президента Януковича від підписання Угоди про асоціацію з ЄС (листопад 2013)

Новий характер протесту:

- Не просто реакція на несправедливість
- Активне відстоювання європейського курсу

Європейська інтеграція → політичний маркер,
а не риторичний символ

- **Євромайдан** = протест з чітким ціннісним ідентифікатором

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ІСТОРІЇ

Відсутність довіри до політичних інституцій → **самоорганізація Майдану**

Роль громадян:

- Самооборона
- Медичне забезпечення
- Комунікація з дипломатами
- Юридичний супровід протестів

Феномен горизонтальної політики:

- Без централізованого лідерства
- Спільне ядро — цінності свободи, гідності, відповідальності

ТРАГЕДІЯ, ТРИУМФ І АГРЕСІЯ

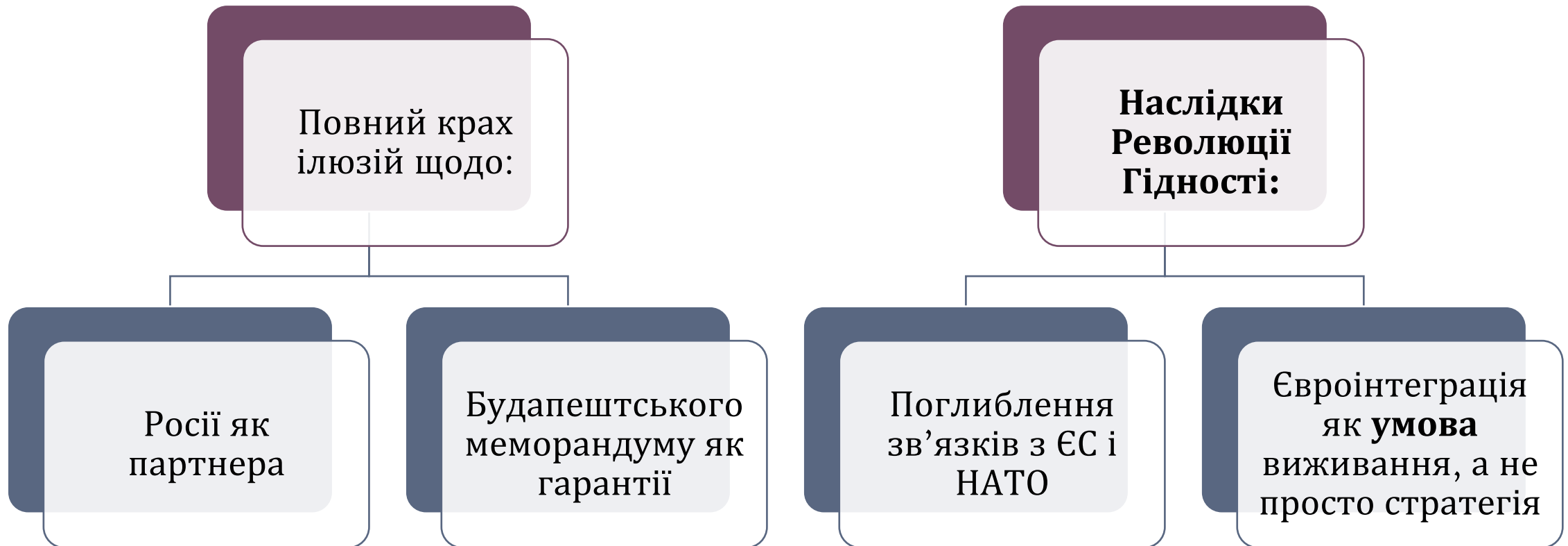
- **Лютий 2014:**
Насильницьке придушення → революційне оновлення влади
- **Березень 2014:**
Анексія Криму Росією
- **Квітень 2014:**
Початок гібридної війни на Донбасі →
військова сила + пропаганда + дестабілізація

Точка неповернення:

- Відмова від єврокурсу = зрада Майдану
- Геополітична переорієнтація стає незворотною

НОВИЙ СТАТУС УКРАЇНИ

Цінності Майдану → основа національної ідентичності. **Новий етап історії:** суверенна, проєвропейська Україна

ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Утвердження європейського вибору як національного консенсусу
– Євроінтеграція перестала бути предметом дискусії — стала частиною ідентичності.

Посилення ролі громадянського суспільства
– Зміцнення волонтерського руху, громадських організацій, ініціатив прямої дії.

Демократичне оновлення влади
– Повалення авторитарного режиму, повернення парламентсько-президентської форми правління.

Старт глибинних реформ
– Започаткування змін у сферах антикорупції, децентралізації, держслужби, прозорості.

Розрив з колоніальною логікою залежності від РФ
– Світоглядне та політичне дистанціювання від Москви.

Поглиблення відносин з ЄС і НАТО
– Угода про асоціацію, безвізовий режим, оборонне партнерство з Альянсом.

Моральна легітимація боротьби за свободу
– Революція стала точкою єднання для більшості українців, включно з молоддю та ветеранами.

ВІЙНА ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ЗЛАМ (24.02.2022)

Повномасштабне вторгнення
РФ = загроза державності та
фізичному існуванню нації

Кінець ілюзій нейтралітету /
багатовекторності

Виживання = бути частиною
Європи

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР — НЕ РИТОРИКА, А СТРАТЕГІЯ ВИЖИВАННЯ

Попередні революції — декларації

Війна — перетворення європейського курсу на
безальтернативну національну стратегію

Розрив із «радянським» геополітичним спадком

СУСПІЛЬНА КОНСОЛІДАЦІЯ НАВКОЛО ЦІННОСТЕЙ ЄВРОПИ

Свобода, гідність,
права людини — не
лозунги, а щоденна
практика спротиву

Європа =
практичний вектор
протиставлення
імперському
насильству

Масова
ідентифікація з
європейською
політичною
культурою

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ КУРСУ (2022–2025)

Червень 2022: статус кандидата в ЄС

Активізація реформ: оборона, енергетика,
цифровізація, правосуддя

Зближення з НАТО — оборонна інтеграція де-факто

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ПІСЛЯ 2022 — ПОЗА ПОЛІТИЧНОЮ ДИСКУСІЄЮ

1

Європейський
вектор = стратегія
національного
самозбереження

2

Відхід від
залежності від волі
еліт → суспільний
консенсус

3

Політична
легітимність курсу
— закріплена
через війну

СИЛА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

- Від студентів 1990 до бійців і волонтерів 2022
- Громадянське суспільство як суб'єкт незворотності єврокурсу
- Постійне «виправлення» провалів політичного класу

НОВІ ЗАГРОЗИ (2025)

- Повернення Трампа → тиск на Україну з метою «компромісу»
 - Зміни в Центральній-Східній Європі: ультраправі, євроскептики
 - Криза солідарності в самій Європі
-

УКРАЇНА — НЕ ПРОСИТЬ, А ДОВОДИТЬ

- Боротьба за місце в Європі, а не просто за вступ
- Україна — тест на спроможність ЄС як політичного проєкту
- Внесок України: безпека, стійкість, цінності

ТРИ СЦЕНАРІЇ НА 2025–2030

☀ Оптимістичний: «Інтеграція на тлі викликів»

- Підтримка провідних країн ЄС
- Реформи + оборонна співпраця
- Завершення переговорів про вступ до ЄС (2028–2030)

■ Песимістичний: «Компроміс за рахунок України»

- Змова США та РФ
- ЄС відступає
- Політична криза, втрата суб'єктності

⚖ Реалістичний: «Контрольована невизначеність»

- Часткова підтримка ЄС
- Локальні реформи
- Війна — у форматі позиційного конфлікту

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

Любомир Скочиляс,
доцент кафедри політології Львівського
національного університету імені Івана
Франка

+380673533876 (тел., ватсап, месенджер)

E-mail: lyubomyr.skochylyas@lnu.edu.ua